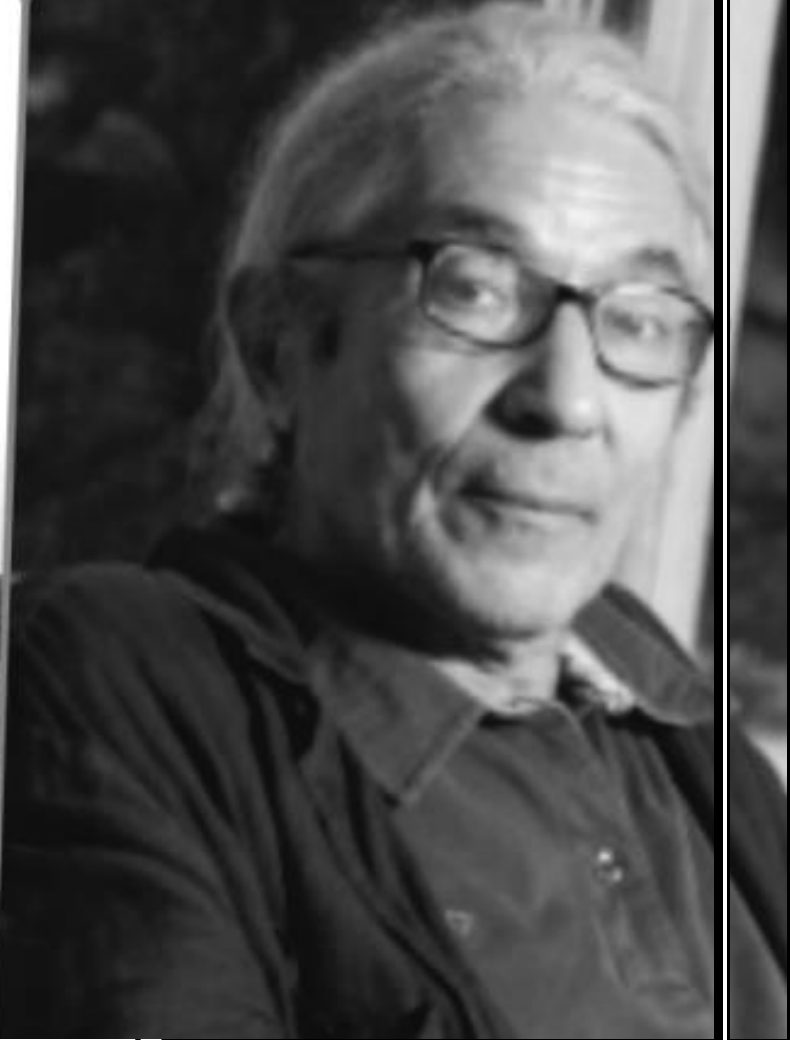

1984 v 2084
Yüz Yılda Ne Değişti ?

NEDİM SAMUEL

www.nedimsamuel.com

Şubat 2021

1984 v 2084: Yüz yılda ne değişti?

George Orwell'in 1984'ünü okuduğumda henüz on dokuz yaşındaydım. Sonrasında insanlığa olan güvenim tamamen sarsılmıştı. Ama neden? Nasıl olur da bir kitap bütün güven duygusunu yerle bir edebilir? Belki bu tarzda yazılmış bir eser olası gerçekliği yansıttığı içindir. Belki de ütopyanın karamsar düşünün bir sonucudur. Güzel iç dünyamızdan çıkıp dış dünyanın gerçekliğini ve yansımaları kabul ettiğimizdendir. Çocukluktan yetişkinliğe geçişteki zorlu psikolojik bir süreç gibidir. Peki ütopyalar da aslında çocukça düşler değil midir? Öyleyse yirminci yüzyılda bu çocuk çok fazla olaya şahit oldu, erginliğe ulaştı. Bugün, XXI. yüzyılda distopya edebiyatı olarak gelişmeye devam ediyor.

Bu yazıda distopyanın en ünlülerinden olan George Orwell'in 1984'ünü (1949) ve türü doğu ideolojisiyle başka bir bakış açısıyla ele alan Boualem Sansal'in 2084'ünü (2015) ele alacağız. Bu ikincisi hem tema olarak farklılık göstermesinden hem de George Orwell'in eserine atıfta bulunmasından dolayı önem arz etmektedir. Konu olarak ele alırsak Orwell'in eserinde totaliter rejim düzeni 2050 yıllarına kadar sürüyor (bkz.: ORWELL, 2017: 63). Sansal ise bu eserinde Orwell'in kurduğu distopya dünyasının devamı niteliğinde bir çalışma ortaya koyuyor. *"Şiire ve retoriğe yatkın bir dil olduğu için Abistan'dan silindi, onun yerine görev ve mutlak itaat talebinde bulunan Abice tercih edildi. Onu oluştururken Ingsos'un yeni söyleminden esinlenildi. O zamanki liderlerimiz felsefelerine Ingsos'un politik sisteminin yaratımında rol oynayan şu üç ilkeyi temel almıştı: "Savaş barıştır", "Özgürlük tutsaklıktır", "Bilgisizlik güçtür" ve bunlara üç ilke de onlar eklemişti: "Yaşam ölümdür", "Yalan hakikattir", "Mantık saçmadır"* (bkz.: SANSAL, 2019: 213).

Etkili bir roman, türünü en iyi yansıtacak şekilde yazılmalıdır. Ana düşüncüyü destekleyen, romanı, özellikle kurgu olanları güçlendiren, ütopyayı ya da distopyayı net bir şekilde ortaya çıkaran faktörler söz konusudur. Bu nedenle 1984'ün atmosferi asıl anlatılmak istenen kurgusal durumu adeta hissettirir.

"Alçak tavanlı bir salon, bir sürü bedenin sürtüne sürtüne kararttığı duvarlar; insanların dirsek dirseğe oturmalarını gerektirecek kadar bitişik düzen yerleştirilmiş eski püskü madeni masalar ve iskemleler; eğri bükürü kaşıklar, ezik bükük tepsiler, kaba saba beyaz kulplu bardaklar; tüm yüzeyler yağ içinde, her çatlak kir dolu; ve kötü cin, kötü kahve, yavan türlü ve kirli giysi kokularının birbirine karıştığı ekşimsi, baygın bir koku. İnsanın içinden bütün benliğiyle isyan etmek geliyordu, hakkı olan bir şey elinden alınmış gibi bir duyguya kapılıyordu insan" (ORWELL, 2017: 70).

İnsanlar bir ütopya evreninde arzuladıkları şeyleri görmek, mutluluğu yaşamak isterler. Bu yüzden okuyucu sürekli olarak şunu sorar: Bu ütopyada benim için bir şeyler var mı? Ancak distopyada bunu yazar sorar. Okuyucu distopyayı yaşamayı arzulamaz, ancak yazar distopya gerçeğini okuyucuya sunmak zorundadır.

Her iki eser de ilahi bakış açısıyla yazılmış olsa da kurgusal yapının 1984'te daha kuvvetli olduğu su götürmez bir gerçek. Çünkü anlatıcı distopya ortamını ana karakter Winston aracılığıyla aktarıyor. Eylemleri, gözlemleri ve düşünceleri bu distopya atmosferini adeta hayata geçiriyor.

2084'te ise ana karakter, Ati, bir karakterden başkası değil ve distopya atmosferi ilahi bakış açısıyla oluşturulmakta. Başka bir deyişle, distopya doğrudan anlatıcı tarafından aktarılmaktadır. Elbette bu tarzın yanlış bir seçim olduğunu savunmuyorum ancak distopya ortamını sağlamak adına eksik bir yaklaşım. Bu eseri önemli kılan konu ise bambaşkadır, yani onun distopyayı kültürel bir perspektiften ele alması başlıca dikkate değerdir.

Bu iki eser arasındaki en önemli bağ, 2084'teki anlatıcının da belirttiği gibi, doğu distopyasının batı totalitarizmine birer karşılık olarak görülebilmesidir:

“Birleşmiş Kuzey Bölgeleri'nin Abistan tarafından ele geçirildiği Birinci Kutsal Savaş sırasında altı üstüne getirilmiş, yerle bir edilmişti. Ati, Abistan güçlerine yalnızca bir ülkenin karşı koyduğunu öğrenecekti çünkü burası nükleer silah cephanelisinin tamamını savaş meydanına bırakan Big Brother adındaki kaçık bir diktatör tarafından yönetiliyordu ne var ki adam sonunda yenilgiye uğramış ve kendi kanında boğulmuştu” (SANSAL, 2019: 197).

Bu alıntıda Sansal'in, doğrudan Orwell'in eserindeki olayların ardından yaşanan tarihi anlatan başka bir eser yazdığını anlıyoruz. Her ne kadar farklı yorumlara gebe olsa da sanayi devrimiyle birlikte yükselen batı hegemonyasının, totalitarizminin, yani ruhun ve işgücünün, beklenmedik bir coğrafyada doğabilecek bir sisteme, başka bir alternatifte dönüşebileceğini görüyoruz.

Orwell'in kurgusal bir anlatımdan çıkıp deneme türünden bir anlatımla sunduğu distopyanın tanımı, ikinci kısmın dokuzuncu bölümünde yer alıyor ki bu da eserin omurgası diyebileceğimiz bir yer. Bu bölümde Orwell, Parti'nin nasıl işlediğinden, distopyanın uygulama aşamalarından ve kendi zamanının politik düzeninden gerçekçi bir şekilde söz ediyor. Kendi çağında gerçekçi bir distopyanın yaşandığına ışık tutuyor adeta:

“Günümüz dünyası, 1914’ten önceki dünyayla, hele o dönemin insanların düşledikleri gelecekle karşılaştırıldığında, çorak, açlık çekilen ve yıkıntıya dönmüş bir yerdir. Yirminci yüzyılın başlarında nerdeyse bütün okuryazar insanların aklından, son derece zengin, insanlara boş vakit sağlayan, düzenli ve verimli bir geleceğin toplumu düşü - cam, çelik ve karbeyaz betondan oluşan parlak, pırıl pırıl bir dünya- geçmekteydi. Bilim ve teknoloji baş döndürücü bir hızla geliyordu ve bu gelişmenin böyle sürüp gideceği doğal görünüyordu. Ne var ki, biraz bitmek bilmeyen savaşlar ve devrimlerden dolayı güçten düşülmesi yüzünden, biraz da bilimsel ve teknik ilerleme tekdüzeleştirilmiş bir toplumda asla var olamayacak deneysel düşünceye dayandığı için, beklenen olmadı. Bir bütün olarak bakıldığında, bugün dünya elli yıl öncesinden daha ilkel” (ORWELL, 2017: 205).

Öyle görünüyor ki Sansal, doğu dünyasındaki durumdan zaten şikayetçi. Ancak Orwell mevcut sistemdeki gelecekte olabilecek dönüşümlere dikkat çekiyordu. Bize despot rejimlerin toplum yapısını bozacağını gösterdi. Sansal ise bize toplumun özgür olduğunu (ya da özgür olarak varsayıldığını) ancak bir makineden farklı olmadığını, rejimler adına her şeyi göze alabileceğini çünkü bundan başka çıkış yolunun olmadığını gösterdi: *“Hiçbir çıkışın olmadığı kapalı bir dünyada isyan olasılığı yoktur. Hakiki iman teslimiyet ve itaattir”* (SANSAL, 2019: 67).

Hükümetler bir dizi yasaklar ve kanunlar koyarlar. Bunları kalıcı hale getirmek için bir dizi tekrarlayan uygulama aşaması gereklidir. Dini ve milli bayramlar bir nevi bunlara örnektir. Aynı şekilde bu iki eserde de propagandanın sürekliliğini sağlamak için çeşitli sosyal uygulamalar bulunmaktadır. Örneğin 1984’te, *“iki dakika nefret”* olarak; 2084’te *“mukaddes perşembe yakarışları”* olarak görülebilir.

“Son derece yerinde gözlemlerin eşlik ettiği, altmış üzerinden değerlendirilen sonuçlar, Performans Karnesi (PerKa) adı verilen, yeşil üzerine mor çizgili bir deftere kaydedilir ve yaşam boyunca herkes bunu üzerinde taşırdı. Herkesin gururla sergilediği, ahlaki bir kimlik kartıydı bu; hiyerarşiler oluşturur, kapılar açardı” (SANSAL, 2019: 69).

2084’te bu rutin uygulamaların yanı sıra distopyayı daha sağlam kılan denetimler de vardı. Bu yasal denetimler insanların kendi zamanlarını bilindik eylemlerde harcamalarına zorluyordu. 1984’te teftiş ve sorgulama kısmı bir suç işlendikten sonra devreye giriyordu, aksine 2084’te suç işlemesiniz dahi soruşturmaya düzenli olarak tabii oluyordunuz.

İnsanların tek arzusu bu soruşturmalarda masum rolünü oynayabilmektir. Zira her şeyden önce önemli mevkiler gibi ödüller söz konusuydu. Bu yüzden sorgulamalarda iki yüzlülük bile olabiliyordu. 1984’te bile kendi kendilerini *sadakatsiz* olarak suçlayanları görebilmekteyiz.

Söz konusu durumu Ati'nin (sistemi eleştirel olarak düşünmesine rağmen) sorgulanmasında görüyoruz.¹ Winston bile O'Brien'in odasında sistem için bir kişiyi öldürmeye razıydı.² Ati de benzer şekilde, görevini yerine getirmeyen birini rapor edeceğini kabul ettiğini onaylıyor.

Sonuç olarak bu tür kontrol soruşturmaları ve uygulamaları insanları uyuşturmaktadır. (1984): *“Gerçekliğin en açık biçimde çarpıtılması böylelerine kolayca benimsetilebiliyordu, çünkü kendilerinden istenenin iğrençliğini hiçbir zaman tam olarak kavrayamadıkları gibi, toplumsal olaylarla yeterince ilgilenmedikleri için neler olup bittiğini de göremiyorlardı. Hiçbir şeyi kavrayamadıkları için hiçbir zaman akıllarını kaçırmıyorlardı. Her şeyi yutuyorlar ve hiçbir zarar görmüyorlardı, çünkü tıpkı bir mısır tanesinin bir kuşun bedeninden sindirilmeden geçip gitmesi gibi, yuttuklarından geriye bir şey kalmıyordu”* (ORWELL, 2017: 172,173); ya da koyunlar gibi uyuşuklardı (2084): *“Hepsinin tek derdi Yölah'a yakarmaktı. Anlaşılmayacak bir şey yoktu: Mezbahaya giden koyunlar da Ahlaki Teftiş'e giren bu insanlar gibi yazgılarından bihaberdi. Yölah her şeye kadirdi”* (SANSAL, 2019: 76).

Peki ya sisteme tahammül edemeyenlerin başına ne geliyordu? Hepimizin bildiği bir yöntem, kökten çözüm, yani ölüm. 1984'te bu yöntem “buharlaştırma” adı altında yapılıyordu. 2084'te ise bu yöntemi Sansal şu şekilde açıklıyor: *“Ortadan kaybolan kişi ivedilikle listelerden ve belleklerden silinirdi. İnsanlar onların arkasından acıyarak ya da gaddarca, “IsKo tarafından götürüldü, Yölah şefkatlidir” yahut “IsKo onu listeden sildi, Yölah adildir” diyor ve ibadetlerine dönüyordu. Neler olduğunu bilmemek korkuyu savuştururken, hayatı kolaylaştırıyordu”* (SANSAL, 2019: 70).

Baş kahramanların psikolojik durumları

1984'teki Winston ve 2084'teki Ati olmak üzere iki baş kahramanımız bir şekilde içinde bulundukları distopya ortamının farkındalar. Winston daha karamsar ve şüpheli ancak Ati daha açık, meraklı ve sorgulayıcı bir karakter.

Winston çoğunlukla distopyayı yönetenlerin yakın çevresinde bulunuyor yani Parti'nin bir kolunda çalıştığını biliyoruz. Bu yüzden her zaman kurallarla karşılaşılıyordu. Eğer en başında proleter sınıfta olsaydı belki işler daha farklı sonuçlanabilirdi. Çünkü bu sefer distopyaya dışarıdan bir müdahale gerekirdi. Çevre, kurgusal karakterleri etkileyen önemli bir faktördür.

¹ Bkz.: Sansal, 2019: 74,75.

² Bkz.: Orwell, 2017: 188,189.

Winston, çevresiyle zayıf bir ilişki içerisindeydi çünkü yaptığı her işte bir kusur olduğunu düşünüyordu. Çevresel bir baskı hissediyordu ama sadece hissediyordu. Onun bu psikolojisini Albert Camus'nün *Yabancı* adlı eserindeki Meursault'nun psikolojisi ile özdeşleştirebiliriz. Parti'ye yabancı olduğunu kavradığı anda ölümüne doğru yolculuğa başladığını söyleyebiliriz.

2084'te Ati bambaşka bir ortamdan olay örgüsüne dahil oluyor. Eğer Ati eserde hacılardan biri olsaydı, Winston gibi bir kişiliğe sahip olabileceğini söyleyebilirdik. Ancak Ati herhangi bir organizasyona bağlı olmayan özgür bir vatandaş. Winston'dan farklı olarak distopyanın merkezinde değildir, daha sonra distopyanın içine girer.

Winston şüpheli bir kişiliktir çünkü yaptığı her işte bir suç işleyip işlemediğine karar veremez. Bu durum onu daha da paranoyak bir karakter haline büründürür. Bu ruh haliyle Parti'den dahi şüphe etmeye başlar. Belki de onu sisteme karşı ayaklandıran bu ruh halidir. Ati ise aklı başında bir karakter olarak ne yaptığının farkındadır. İyice dinlenmiş biri olarak tedavi gördüğü hastaneden yeni ayrılmıştır. Böylece dinç bir vücutla sorgulamaya, insanları ve davranışlarını incelemeye başlamıştır. Bu meraklı tavırları sayesinde distopyanın içine dahil olmuştur.

Çift düşün ve İnançsızlık sistemi

Bu iki distopya evreni belirli bir düşünce anlayışına sahiptir: İnsan beynini merkeze alan bir düşünce anlayışı. Zorunluluklar, alışkanlıklar ve çevresel faktörler maddesel olanın gerçekliğini yok sayarak genel geçer gerçekliğe sarılırlar. Bunun için tarihsel gerçekler kasıtlı olarak göz ardı edilir. Öte yandan bir öncekiyle uyuşmasa dahi mevcut gerçeklik sonuna kadar savunulur. Orwell bu sorunu şu şekilde özetliyor:

“Hem bilmek hem de bilmemek, bir yandan ustaca uydurulmuş yalanlar söylerken bir yandan da tüm gerçeğin ayırıcılığına sahip olmak, çelişkilerini bilerek ve her ikisine de inanarak birbirini çürüten iki görüşü aynı anda savunmak” (ORWELL, 2017: 45).

1984'teki “çift düşün” sisteminde yalnızca gününbirlik gerçeklikler mevcuttur. Bu nedenle bilgiler sürekli güncellenir. İnsanlardan bu güncel bilgilere saygı duymaları istenmiştir, ancak eski bilgiler de bir süre hafızada yer eder. “Sonuç olarak, Parti çift düşün sayesinde tarihin akışını durdurabilmiştir ve hepimiz biliyoruz ki, daha binlerce yıl durdurmayı sürdürebilir” (ORWELL, 2017: 232).

Bu sistemin benzer bir şeklini 2084'te de görüyoruz: inançsızlık. Sansal'ın distopya evreninde insanlar inançsızlıklarından dolayı suçlanmıyorlar ama bu düşünce tamamen yasaklanıyor.

Yani insanların inançsız olma düşüncesi yasaklanmıştı ve inançsız olmalarını sağlamak mümkün değildi. Zira *“plan çok açıktı: Sistem insanların inanmasını istemiyordu! Gizli amaçları buydu çünkü insan bir fikre inanırsa, bir başkasına da örneğin onun tam aksine de inanabilirdi”* (SANSAL, 2019: 38). İki farklı düşünceye sahip olunabilir ama yasanın kabul ettiğine inanmak zorunluluktur. Aksi takdirde *“inançsız”* sıfatına sahip olunur.

Bu sistemlerin her ikisi de önemli bir temel amaca hizmet etmektedir: geçmişin yıkılması. 1984'teki *çift düşün* sistemi çok etkili bir yöntem gibi görünmüyor olabilir çünkü nesil genç değildir ve çok şey görmüştür, eğitimle değiştirilemez. Örneğin, bot üretimi ile ilgili olan şu durum sistemin sağlam bir temelini olmadığına işaret eder: *“Varlık Bakanlığı'nın o çeyrek için bot üretimi tahmini yüz kırk beş milyon çiftti. Gerçek üretim ise altmış iki milyon çift olarak verilmişti. Oysa Winston, Bakanlığın tahminini yeniden yazarken, elli yedi milyon olarak kaydetmiş, böylece belirlenen hedefin aşılmış olduğu yolundaki sava doğruluk payı bırakmıştı. Nasıl olsa, altmış iki milyon çift gerçek rakama elli milyondan daha yakın olmadığı gibi, yüz kırk beş milyondan da yakın değildi”* (ORWELL, 2017: 51,52). İnsanlar böylece verileri analiz edebiliyorlar ve üzerine düşünebiliyorlardı.

“Eski dönemlere ait tarih kavramı Abistanlılara hiçbir şey ifade etmiyordu. Onlara göre zaman tek, bölünmez, sabit ve görünmezdi; başlangıç son, son da başlangıçtı ve bugün her zaman bugündü” (SANSAL, 2019: 94).

2084'teki sistemin uygulanması nispeten daha kolaydı. Geçmiş tamamen değiştirilmişti ve hiçbir şey ifade etmiyordu, bu yüzden onu hatırlamanın da hiçbir anlamı yoktu.

Düşünce polisi ve Aygıt

Denetimler için gerekli olan yapılar baskın düşüncenin yönetiminde yer alması gerekir. Bu iki eserde de hem totaliter hem de teokratik distopyanın farklı denetim yapılarına sahip olduğunu görüyoruz.

1984'te *düşünce polisi* bu denetim yapılarından birisi. Parti ideolojisine ters düşecek her türlü bireyi ve oluşumu tespit etmek bu yapının görevi. Goldstein'in bahsettiği kitap konusundaki gibi: *“Tahmin edebileceğiniz gibi kolay bulunmuyor. Biz elimizden geldiği kadar hızlı basıyoruz, ama Düşünce Polisi de neredeyse bizim kadar hızlı, kitapları bir bir bulup yok ediyor”* (ORWELL, 2017: 193).

Peki Orwell neden polisleri bu şekilde adlandırmayı tercih etti? Politik düzenlerin farklı fikirlerden ortaya çıktıklarını biliyordu, bu yüzden düşünme eylemi de kontrol altında tutulmalıydı. Winston ne yazdığı günlük yüzünden ne de proleter topraklarına gitme suçundan cezalandırıldı. Aslında bu totaliter düzendeki tek suç düşünce suçuydu. O'Brien'in Winston'ın sorgulamasında belirttiği gibi: *“İşlediğin o ahmakça suçlar umurumuzda değil. Parti gözle görülür eylemlerle ilgilenmez; bizi ilgilendiren tek şey düşüncedir. Biz düşmanlarımızı yok etmek için uğraşmayız, onları değiştiririz”* (ORWELL, 2017: 273).

2084'te ise *düşünce polisleri* ile benzer şekilde işleyen *“inanç komiserlerini”* görüyoruz. Ancak Sansal, çağın gelişmelerinden esinlenerek *telepati yoluyla etraftaki düşünceleri tarayan görünmez ve endişe verici V adındaki* aletlerden de söz ediyor. Bu tarz uygulamalar günümüzdeki teknolojik gelişmeler sayesinde mümkün görünüyor. Bu mekanik sistemler distopyaya hizmet etmek adına geliştiriliyorlar. Teknolojinin kullanımını Sansal'in eserinde bir kontrol mekanizması olarak varsayabiliriz. Eserde geçen *“Aygıt”* mekanizması bize şunu sunuyor: Bu sistemlerin en etkili yapay zekâ veya çok iyi hazırlanmış yazılımlar olacak. İnsanlar bu teknolojiyi ve cihazları kullanarak insanları istenilen şekilde kontrol edebilirler.

Sonuç

Geçtiğimiz yüzyılın torunları savaşımlardan büyük dersler çıkarmış gibi görünüyorlar. Gerçek savaşların artık silahlarla yapılmadığını anladılar. Savaşlar gelişti, hedef başka bir boyuta taşındı. Silahlara sahip olsan da onları fiziksel olarak kullanmak zorunda değildin. Onları üretebilme düşüncesine sahip olmak gibi araçlarınız olduğu müddetçe dünyanın her yanıyla ilgilenebiliyordunuz. Günümüzde bu, silah üretme düşüncesini de aşarak düşünce özgürlüğüne hükmetme hedefine doğru ilerliyor. Çünkü tek gerçek silah aslında fikirlerdir.

Orwell ve Sansal eserlerinde bize güncel bir distopyayı göstermiyorlar. Orwell işçi sınıfının gözüyle bir devrimi işaret etse de devrim farklı bir distopyanın oluşumuna yol açacaktır. *“Bilinçleninceye kadar asla başkaldırmayacaklar, ama başkaldırmadıkça da bilinçlenemezler”* (ORWELL, 2017: 81). Orwell ne kapitalist bir düzeni ne de komünist bir düzeni savunuyor. Ancak devletlerin bir şekilde yönetilmesi gerekir, hangi sistemin daha iyi olduğu tartışılmalıdır. Çünkü her sistem aynı zamanda birer ütopya ve distopya barındırabilir. Bu eserler bize siyasi ideallerin en uç noktalarını gösteriyor.

Aynı şekilde Sansal de bize teokrasinin en uç noktalarını gösteriyor. Bunu bize bizzat şahit olduğu bir dinle göstermesi kuşkusuz daha gerçekçidir. Öte yandan Orwell de örneğin Roma

döneminde yaşamıyordu, o yüzden kendi zamanının siyasi oluşumlarıyla hesaplaşmak zorundaydı. Bu da distopyanın gerçekçi yönünü açığa çıkarıyor. Marcus Graven'in 30 Ağustos 2015 tarihli *"2084, la fin du monde, de Boualem Sansal : la victoire de l'islam"*³ adlı yazısında yazdığı gibi: *"Orwell'in distopyası halen sürüyor. Totalitarizm ılımlı gözüксе de tamamen acımasızdır. Big Brother'ın küreselleşmesi demek sınırların ortadan kalkması dolayısıyla ulusların artık olmaması, halkların ekonomide birer kontrollü değişken olarak yer alması demektir. Fakat XXI. yüzyılın başında bu totalitarizm, yolunun üzerinde kendisinden daha kuvvetli bir sistem olan İslam'la karşılaşır. İslam, küreselleşen ekonomiyi "kendi kanıyla boğarak" kazanacaktır."*⁴ Yeni bir yönetim sistemi geliyordu, totaliter sistem İslam'la buluşuyor, birleşiyordu. Ama Sansal'in, eserinde spesifik olarak çağdaş bir dini yapıdan söz ettiğini düşünmüyorum. Distopya gerçekçi bir fenomene dönüşüyor ve yeni bir vücut arıyor. Her şeyden önce amacı insani arzuları bastırmak ve içgüdüleri zayıflatmaktır. Objektif bir bakış açısıyla ele alırsak yani İslam yerine tamamen başka bir dünya dinini varsaydığımızda, Sansal bize teokrasinin siyasi bir yönetim aracına dönüştüğü zaman ortaya çıkabilecek en uç distopya ortamının hayalini sunuyor.

Yine de Sansal'in eserinde ifade ettiği sosyal ve yönetsel alanlarla ilgili açıklamalar bize İslam dinini çağrıştırmıyor değil: *"İşte Gkabal, kendisinden önce gelen dinlerin toplamı ve özü olarak, dünyanın istikbali olmak isteyen bir dine gösterilmesi gereken özenin yokluğundan doğmuştu"* (SANSAL, 2019: 206). Sansal'in bir televizyon röportajında⁵ söylediği üzere, İslam küresel felsefi bir dönüşüme müsaittir: *"İslam'ın inanılmaz derecede güçlü kaynaklarını kullanan yine İslamcılık düşüncesidir."* Öyle görünüyor ki doğudan doğabilecek ve totaliter bir düzen ortamı yaratacak dinsel kültlere dayanan tek sistem dönüştürülmüş İslam olacak. Fakat bu tarz yansımaların sebebini bir önceki yüzyılda gelişen mekanikleşme ve tekdüzelikte aramak daha yararlı olacaktır.

Yirminci yüzyılın dünyası her alanda değişim gösteren canlı bir yaratığa benziyordu. Özellikle teknolojik gelişmeler ve bunların savaş politikaları üzerindeki etkileri, yeni ve evrimleşen bir insan figürü oluşturmaktaydı. İnsanlar artık teknolojiyi geçmiş yüzyıllardaki gibi kullanma aracı olarak görmüyorlar, onu sahipleniyorlardı. Sonuç olarak bilgi metalaştı, ticari bir ürüne

³ 2084, Dünyanın Sonu, Boualem Sansal: İslam'ın Zaferi. <https://ripostelaique.com/2084-la-fin-du-monde-de-boualem-sansal-la-victoire-finale-de-lislam.html> (13 Şubat 2021).

⁴ Tercüme şahsıma aittir.

⁵ Bkz.: Youtube: Boualem Sansal: "L'Europe est cernée par l'islamisme" (1:40); <https://www.youtube.com/watch?v=Qk4QEHCS90> (13 Şubat 2021).

dönüştü. “Kitap, onun gözünde, tıpkı reçel ya da ayakkabı bağı gibi, üretilmesi gereken bir metaydı, o kadar” (ORWELL, 2017: 145).

İletişim alanında gelişen yeni teknolojiler bunu adım adım mümkün kılmaya devam ediyordu. Öyle ki 1920'lerde ilk televizyonlar üretime başlandığında, bir propaganda aracı olarak kullanılacakları tahmin edilebilirdi. Orwell bu durumu “tele-ekranlar” sayesinde özel hayatın gizliliğinin izlenmesiyle kötüye kullanılacağını gösterdi. Sansal de kendi eserinde bu ekranları “nadirler” olarak isimlendirdi, ya da halkın kullandığı bir diğer adıyla “papağanlar”.

Yirminci yüzyıl bizim gözümüzde savaşlar sayesinde varlığını ortaya koymuş devletlerin yüzyılıdır. Büyük bir kutuplaşmayla birlikte yeni bir dünya düzeninin ilk adımları da atılmaya başladı. Ancak bu savaşlar yok etme ve yıkma amacından uzaklaşarak farklı düşüncelere evirildi ve ekonomik savaşlara dönüştü. Orwell’in kendi distopya dünyasında ortaya koyduğu gibi bu süreç, insani vahşet aşamasını başarıyla tamamlıyor: “Ne var ki, savaş artık yirminci yüzyılın ilk onyıllarındaki amansız yok etme savaşı olmaktan çıkmıştır. Birbirlerini yok edemeyen, birbirleriyle savaşmaları için hiçbir somut nedenleri olmadığı gibi, aralarında gerçek bir ideolojik ayrılık da bulunmayan taraflar arasında, sınırlı hedefleri olan bir savaştır bu. Ancak bu, çarpışmaların ya da savaşla ilgili tutumun eskisi kadar gaddarca olmaktan çıktığı ya da daha soylu bir niteliğe büründüğü anlamına gelmemektedir. Tam tersine, savaş çılgınlığı tüm ülkelerde olanca evrenselliğiyle sürmekte; ırza geçme, yağmalama, çocukları boğazlama, tüm halkı köleleştirme, hatta tutsakların kaynar suya atılması ve diri diri gömülmesi gibi eylemler olağan sayılmakta, dahası bütün bunlar düşman tarafından değil de kendi ülkeniz tarafından yapılıyorsa, övgüyle karşılanmaktadır” (ORWELL, 2017: 202).

Orwell bu yüzyılın insanlığının tasvirini şu şekilde sunuyor: “Çürüyorsun, parça parça dağılıyorsun. Sen nesin biliyor musun? Bir pislik torbası. Şimdi dön arkana da, yeniden bir bak şu aynaya. Şu sana bakan şeyi görüyor musun? Son insan bu işte. Sen insansan, işte insanlık bu” (ORWELL, 2017: 294). Dünya katliam ve yıkım içindeydi. Bu durum insanın ruh halini de altüst etti. Toplumlar mahvoldu. Tek umutları Tanrıydı ve çaresizce inançlarına sarılmak zorundaydılar.

Eserde Orwell bize geçmişin, geleceğin ve şimdinin istenilen şekilde tarihe alındığını söylüyor. Ancak bu distopya XXI. yüzyılın dünyasında pek de mümkün görünmüyor. Bunun nedenini hızlı küresel nüfus artışına, iletişim teknolojilerinin gelişimine ve küreselleşmeye dayandırabiliriz. Aslında günümüzün insanı bilgiye daha kolay erişebiliyor, bunları

depolayabiliyor ve eleştirebiliyor, belki Kuzey Kore’yi bundan muaf tutabiliriz. Ama bu ülkenin distopyasının bütün dünyayı saracağı fikrine kim inanıyor?

Öte yandan Sansal, din, dil ve yönetimle ilgili olarak şu sorulara yanıt bulmak istiyor: “*Din ve dil arasındaki bağlantı nedir? Kutsal bir dil olmaksızın bir din tasavvuru mümkün müdür? Hangisi önce geliyor, din mi dil mi? İnsanı inançlı yapan nedir? Dini sözcükler mi yoksa dildeki müzik mi? Karmaşıklıklaştırma ve zihinsel manipülasyon gereksinimiyle kendine has bir dil yaratan din midir yoksa bir kere mükemmeliyete eriştikten sonra ideal bir evren icat edip onu zaruri olarak kutsallaştıran dil midir? “Silaha sahip olan önünde sonunda onu kullanır” önermesi hâlâ geçerli midir? Diğer bir deyimle, din tabiatı gereği tiranlığa ve kıyıma dönüşür mü?”* (SANSAL, 2019: 92). Tüm dinler kendi bakış açılarından bakıldığında birer ütopya sunarlar ancak hiçbirisi bir distopya olarak kabul görmez. Onları distopyaya dönüştürmek yalnızca insanlığın elinde olabilir. Orwell ve Sansal bize bunu gösteriyor.

Belki de insanlık ütopya düşüncelerinin samimi olduğu zamanlarda kötümser bir dünyanın var olabileceğini ve buna karşın ütopyanın herkes için gerçek bir ideal toplum yaratmadığı gerçeğini ve karamsar bir dünyanın olabileceğini unutmuştur. Ancak görülüyor ki karamsar toplumlardan başka bir sonuç ortaya koyamadılar ve umuyoruz ki bu distopyalar arasından tüm dünyaya uyan gerçek bir ütopya doğacak.

NOTLAR

- Bu yazı 2020 yılında kaleme alınan, *La Littérature Dystopique: Une Analyse comparative de 1984 de George Orwell et 2084 de Boualem Sansal* (tr. *Distopya Edebiyatı: George Orwell’in 1984 ve Boualem Sansal’in 2084 Adlı Eserleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme*) adlı lisans bitirme çalışmamdan türetilmiştir.

KAYNAKÇA

- ORWELL, George. (2017). *1984*, İngilizce aslından çeviren Celâl Üster, Can Yayınları, 58. Basım, İstanbul.
- SANSAL, Boualem. (2019). *2084 Dünyanın Sonu*, Fransızca aslından çeviren Şirin Etik, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.